

The Effect of Hidden Curriculum on Research Ethics in Accounting Students¹

Alireza Momtazian², Hossein Rajabdorri³

Received: 2021/10/06

Accepted: 2023/01/30

Research Paper

Abstract

The purpose of this study is to investigate the effect of hidden curriculum on research ethics in accounting students. Immorality in research can reduce the quality of academic research, create mistrust, and damage professional reputation. This research is an applied goal in which the community consists of graduate students of accounting from various universities across the country. For this purpose, by obtaining the opinion of 143 of them in the country in a simple random method in 2021, this issue was investigated. Findings were tested by the partial least squares technique and structural equations in PLS software. Findings showed that there is a positive and significant relationship between hidden curriculum and research ethics at the level of 56%. Examination of the relationship between religious beliefs and research ethics also showed that there is a positive and significant relationship between these two variables at the level of 44%. In addition, no significant relationship was observed between age, gender, and research ethics. The general finding of this research indicates more attention to the category of research ethics in the field of accounting and it is necessary to pay more attention to it.

Keyword: Hidden Curriculum, Research Ethics, Accounting Students.

JEL Classification: A23, I19, I23, M49.

1. DOI: 10.22051/JERA.2023.37270.2910

2. Assistant Professor, Department of Accounting, Jahrom University, Jahrom, Iran. (Ar.momtazian@yahoo.com).

3. Ph.D. Department of Accounting, Vice-Chancellor for Management, Development and Resources, Fasa University of Medical Sciences, Fasa, Iran. (Corresponding Author). (Hosrado@gmail.com).

<https://jera.alzahra.ac.ir>

تأثیر برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری^۱علیرضا ممتازیان^۲، حسین رجب‌دوری^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۰

مقاله پژوهشی

چکیده

هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری است. بی‌اخلاقی در پژوهش می‌تواند ضمن کاهش کیفیت پژوهش‌های دانشگاهی، بی‌اعتمادی و خدشه‌دار شدن حیثیت حرفه‌ای را پدید آورد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی است که جامعه آن را دانشجویان تحصیلات تکمیلی حسابداری دانشگاه‌های مختلف در سطح کشور تشکیل می‌دهند. برای این منظور با کسب نظر ۱۴۳ نفر از آنان به روش تصادفی ساده در سال ۱۴۰۰، موضوع بررسی شد. بررسی یافته‌ها توسط فن حداقل مربعات جزئی و معادلات ساختاری در نرم‌افزار پی‌ال‌اس مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بین برنامه درسی پنهان و اخلاق پژوهش رابطه مثبت و معناداری در سطح ۵۶ درصد وجود دارد. بررسی رابطه باورهای مذهبی و اخلاق پژوهش نیز نشان داد که بین این دو متغیر رابطه مثبت و معناداری در سطح ۴۴ درصد وجود دارد. افزون بر آن، بین سن، جنسیت و اخلاق پژوهش رابطه معناداری مشاهده نشد. یافته کلی این پژوهش بیانگر توجه بیشتر به مقوله اخلاق پژوهش در رشته حسابداری است و لازم است توجه بیشتری به آن صورت گیرد که در این مسیر توجه به برنامه درسی پنهان و آثار آن دارای اهمیت است.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی پنهان، اخلاق پژوهش، دانشجویان حسابداری.

طبقه بندی موضوعی: A23, I19, I23, M49.

10.22051/JERA.2023.37270.2910:DOI .1

۲. استادیار، گروه حسابداری، دانشگاه جهرم، جهرم، ایران. (Ar.momtazian@yahoo.com).

۳. دکتری، گروه حسابداری، معاونت توسعه و مدیریت منابع، دانشگاه علوم پزشکی فسا، فسا، ایران. (نویسنده مسئول). (Hosrado@gmail.com).

<https://jera.alzahra.ac.ir>

مقدمه

اخلاق در سازمان موضوعی است که در چند دهه اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است (کاظم پور و حساس یگانه، ۱۳۹۲). مسائل اخلاقی در سازمان‌ها اهمیت حیاتی دارد، زیرا به «عدم تقارن اطلاعات»^۱ مربوط می‌شود که زیان‌های زیادی به همراه خواهد داشت (جبارزاده، روشنی و خدایاری، ۱۳۹۴). مسائل اخلاقی مرتبط با عدم تقارن اطلاعات نیز نه تنها در سازمان‌های تجاری مانند شرکت‌ها، بلکه در سازمان‌های غیرانتفاعی از جمله سازمان‌های آموزشی مانند دانشگاه‌ها هم رخ می‌دهد (سانتانو و کاهایا^۲، ۲۰۱۹). همچنین، امروزه لزوم گسترش امور پژوهشی در جامعه امری ضروری است و بدون شک، پژوهش‌های صورت گرفته در هر رشته، نقش مهمی در تثبیت و ترویج آن رشته در جامعه ایفا می‌کنند (رجب‌دري و روستامیمندی، ۱۳۹۴). فعالیت‌های پژوهشی، چاپ و انتشار یافته‌های پژوهش‌های علمی، چه به صورت مقاله در نشریه‌های علمی و چه به صورت کتاب یا دست‌کم عرضه یافته‌های پژوهش در هم‌اندیشی‌های علمی، یکی از عوامل مؤثر بر ارتقای سطح علمی کشور است، زیرا به وسیله انجام پژوهش‌های علمی و انتشار آن، علم ارتقا می‌یابد و دانش علمی گسترده‌تر و عمیق‌تر می‌شود (نمازی، رجب‌دري و روستامیمندی، ۱۳۹۶). البته توجه به این نکته ضروری است که بدون توجه به اخلاق، یافته‌های پژوهشی از ارزش چندانی برخوردار نیست و در نتیجه، باید در امور پژوهشی اخلاق مورد توجه قرار گیرد. هدف پژوهش حاضر مطالعه تأثیر برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهشی دانشجويان حسابداری است.

تقلب‌های علمی مانند سرقت ادبی پدیده تازه‌ای نیست و به اندازه عمر نوشتن قدمت دارد و روزه‌روز نیز در آموزش عالی شدت می‌گیرد. سرقت آثار سایرین و ادعای اینکه اثر خود فرد است موضوع پیش‌پاافتاده‌ای نیست، بلکه جرمی جدی تلقی می‌شود (جوسته^۳، ۲۰۱۸)، زیرا فقدان جامعیت علمی را نشان می‌دهد. جامعیت علمی به منزله تعهد فرد به رعایت «ارزش‌های صداقت»^۴، اعتماد، عدالت، بی‌طرفی، احترام، مسئولیت و شجاعت» در امور آموزشی و تحصیلی است (برتاگ^۵، ۲۰۱۸). در مقابل، نراستی علمی یا سوء رفتار با این هدف طراحی شده که با

1. Information Asymmetry
 2. Santoso and Cahaya
 3. Jooste
 4. Integrity
 5. Bretag

رعایت نکردن ارزش‌های اخلاقی مزبور که جزء غیرقابل تفکیک صداقت است، مزیت‌های علمی به فرد بدهد که منصفانه نیست یا شایستگی آن را ندارد (رمضانی^۱، ۲۰۱۸). در دو دهه گذشته، نگرانی در خصوص شیوع بد اخلاقی‌های علمی و به‌ویژه سرقت علمی در فضای آموزش عالی افزایش یافته است. در مطالعه‌های بسیاری افزایش میزان بد اخلاقی‌های علمی در سطح بین‌المللی گزارش شده است (ساین و رمنی^۲، ۲۰۱۶). بد اخلاقی‌های علمی مرتبط با یک کشور یا منطقه خاص نیست و به یک مسئله جهانی تبدیل شده است. ایران نیز از این مسئله جهانی دور نیست و حتی در برخی از شاخص‌های مرتبط با بد اخلاقی‌های علمی، شاهد افزایش چشمگیر تقلب و سرقت علمی است (عطایی‌آشتیانی^۳، ۲۰۱۷). از سوی دیگر، رشد فزاینده فناوری‌های گوناگون، فرایند نگارش و توزیع و انتشار آثار علمی و ادبی را تسریع کرده است. در دهه‌های اخیر، تدوین آیین‌نامه‌ها و قوانین مختلف سنجش و ارزیابی نویسندگان در سطح دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها، سبب تغییر و دگرگونی انگیزه‌های نگارش علمی و ادبی شده است. انگیزه‌هایی مانند انتشار افکار تازه و ایده‌های بدیع و کمک به پیشبرد پژوهش‌های علمی، در نگارش متون علمی جای خود را به اهدافی مانند ارتقای شغلی و تحصیلی و مدرک‌گرایی داده‌اند (پورنقی و خسروی، ۱۳۹۹). به گونه کلی، بی‌اخلاقی پژوهشی انگیزه پژوهشگران را کاهش می‌دهد و احترام و اعتماد عمومی نسبت به موسسه‌های علمی را نیز خدشه‌دار خواهد کرد (ناهار^۴، ۲۰۱۹). در نتیجه، این دیدگاه وجود دارد که در این باره سیستم آموزشی نیز مقصر بوده و لازم است پژوهش‌های دانشگاهی با توجه به اصول اخلاق پژوهش صورت گیرد. این سیستم آموزشی باید با ترکیب نظری و عملی آموزش اخلاق و همچنین، استفاده از استادان اخلاق مدار و عالمان عامل و با بهره‌گیری از برنامه درسی پنهان و آشکار محقق شود. با توجه به مطالب پیش گفته و از آنجا که حسابداری حرفه منحصر به فردی است که نیاز به قابل اعتماد بودن دارد، ضرورت دارد که این موضوع مورد بررسی تجربی قرار گیرد.

سرقت ادبی در رشته حسابداری رو به افزایش است (پاول و ساین^۵، ۲۰۱۶) و نگرانی زیادی در بخش آموزش عالی طی چند سال گذشته به ویژه با افزایش شبکه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی

1. Ramdani
2. Singh and Remenyi
3. Ataie-Ashtiani
4. Nahar
5. Powell and Singh

اینترنتی و دسترسی آسان و ارزان به این منابع به وجود آورده است (ناصری و فتحی، ۱۳۹۷). اگرچه سرقت ادبی دانشجويان حسابداری در مقایسه با رسوایی‌های شرکتی چیز مهمی نیست، اما نباید آن را نادیده گرفت (رینکه، شاتل‌ورث و ویساجی^۱، ۲۰۲۱). سرقت ادبی میان دانشجويان، حاکی از رفتار حسابداران است که موضوع به رابطه موازی بین ناراستی و عدم صداقت در سطح دانشگاه و رفتار غیراخلاقی آتی اشاره می‌کند (وینرو^۲، ۲۰۱۶). صداقت از مبانی حرفه حسابداری محسوب می‌شود (فدراسیون بین‌المللی حسابداران^۳، ۲۰۱۸) و در نتیجه، متخصصان باید رفتار اخلاقی از خود نشان دهند. از آنجا که برنامه‌های حسابداری، موضع اقتصادی قریب‌الوقوعی نسبت به سرنوشت شرکت‌ها و حتی کشورها دارد، نمونه‌های ناراستی علمی دانشجويان حسابداری علت این دغدغه و نگرانی است (گارو^۴، ۲۰۱۹). سرمایه‌گذاران، بستانکاران و جامعه عمومی از حسابداران انتظار دارند تا با صداقت رفتار کنند (والسر^۵، ۲۰۲۰). اگر دانشگاه‌ها نتوانند رفتار اخلاقی را میان حسابداران آینده اشاعه دهند، جامعه از پیامدهای وخیمی رنج خواهد برد (رینکه و همکاران، ۲۰۲۱). استدلالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که استادان حسابداری مسئولیت دارند تا با شناسایی و پرداختن به مسئله اخلاق پژوهش، صرف‌نظر از چگونگی و کیفیت تدریس، به حسابداران با فضیلت و اخلاق آموزش بدهند که اهمیت بیش‌ازپیش موضوع پژوهش را نشان می‌دهد.

گزارش‌های متعددی از سرقت‌های ادبی در دانشگاهیان کشور به صورت رسمی و غیررسمی در خبرهای داخلی و خارجی شنیده می‌شود. اگرچه تاکنون مطالعه‌های متعددی در رابطه با اخلاق پژوهش در سطح بین‌المللی و ملی صورت گرفته است، اما پژوهش مستقلی در رابطه با تأثیر برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهش در دانشجويان حسابداری در ایران مشاهده نشده است. برنامه درسی پنهان به تأثیرهای غیررسمی ارزش‌ها، هنجارها و طرز برداشت‌های مدرسان بر دانشجويان و دانش‌آموزان که متأثر از نظام تربیتی و بافت کلی جامعه باشد، اطلاق می‌شود (قورچیان، ۱۳۷۴). از آنجا که موضوع اخلاق حرفه‌ای و اخلاق پژوهش در حرفه حسابداری اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد (حجازی، رجب‌دري و بردبار، ۱۳۹۹)، نمی‌توان شرایط آن را با سایر

1. Reyneke, Shuttleworth and Visagie
2. Winrow
3. International Federation of Accountants (IFAC)
4. Garwe
5. Walther

رشته‌ها یکسان دانست و در نتیجه، نیازمند پژوهش جامع و مستقلی است تا ضرورت پژوهش را روشن سازد.

پژوهش حاضر از سه جهت روی توسعه ادبیات مرتبط با پژوهش تأثیرگذار است. نخست، پژوهش حاضر دیدگاه نوینی درباره عوامل پنهان رفتاری استادان که بر گسترش اخلاق پژوهش در دانشجویان اثر می‌گذارد، ارائه می‌دهد. دوم، پژوهش حاضر از برنامه درسی پنهان استفاده می‌کند و آثار استفاده از این رویکرد را تشریح می‌کند. سوم، نمونه پژوهش را دانشجویان تحصیلات تکمیلی در رشته حسابداری تشکیل می‌دهند که رعایت اخلاق پژوهش در آن‌ها می‌تواند در آینده ضمن افزایش فضای اخلاقی در حرفه، حیثیت دانشگاه را نیز در این رشته افزایش دهد.

با توجه به مطالب بالا و از آنجا که حسابداری حرفه منحصر به فردی است که قابلیت اعتماد در آن بیش از حرفه‌های دیگر احساس می‌شود، آموزش و پژوهش حسابداری نیز باید اخلاق مدار باشد تا ویژگی مذکور را تضمین نماید. در این راستا پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا رفتار اخلاقی استادان از طریق برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری تأثیر می‌گذارد؟ به تعبیری دیگر، بار اخلاقی برنامه درسی پنهان تا چه میزان اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟

در ادامه، ابتدا مبانی نظری و پیشینه پژوهش ارائه می‌شود. سپس، روش پژوهش، یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری آورده خواهد شد.

مبانی نظری و توسعه فرضیه‌ها

رشد علمی در هر جامعه‌ای مرهون پژوهش‌های جدید و نو است. پیشرفت و ترقی جوامع انسانی نیز مدیون پژوهش است. کم رونقی پژوهش در هر رشته‌ای به کم رونقی و ناکارآمدی آن رشته منجر می‌شود. پژوهش اگر به درستی جهت‌گیری نشود و در مسیر توسعه معنویت و همسو با اخلاق پژوهش نباشد، نه تنها در خدمت آبادانی بشریت نیست، بلکه عاملی برای تخریب و نابودی حیات آدمیان نیز به شمار می‌آید (شریفی، ۱۳۸۴).

اخلاق پژوهش شاخه‌ای از اخلاق کاربردی است که به تبیین اصول و ارزش‌های اخلاقی در حوزه پژوهش می‌پردازد. ارزیابی اخلاقی رفتارهای پژوهشگران حوزه‌های مختلف پژوهشی از دیگر وظایفی است که بر عهده اخلاق پژوهش است. واژه پژوهش را چه به معنای جمع‌آوری

اطلاعات بدانیم یا به معنای کشف حقیقت، چه به معنای پژوهش تحلیلی و سامانمند یا به معنای بررسی مجدد شناخت، به‌هرحال در این تردیدی نیست که در همه حوزه‌های پژوهشی، هدف از فرایند پژوهش، جستجوی حقیقت، کشف و ابراز آن است. مبتنی بودن پژوهش‌های علمی بر اعتماد بین پژوهشگران و اعتماد جامعه بر صحت یافته‌های گزارش شده توسط پژوهشگران آن‌ها و ادامه یافتن روند اعتماد در یک جامعه علمی، اقتضای این را دارد که پژوهشگران نه تنها نسبت به وظیفه حرفه‌ای خود یعنی کشف حقیقت، چگونگی انجام پژوهش و یافته‌های حاصل از آن احساس مسئولیت کنند، بلکه از ارزش‌های اخلاقی مرتبط با پژوهشگری نیز برخوردار باشند (خزاعی، ۱۳۹۰).

دانشگاه به‌عنوان یک نهاد آموزشی نقش مهمی در انجام آثار پژوهشی و علمی ایفا می‌کند. بر اساس دیدگاه سوریونو^۱ (۲۰۱۱) همراه با انتشار مقاله‌ها، اخباری درباره نقض اخلاق و سرقت ادبی هم شنیده می‌شود؛ بنابراین، سرقت ادبی و کلاه‌برداری در دانشگاه‌ها مسائلی است که هم باید در جوامع دانشگاهی و علمی و هم در بخش آموزشی مورد توجه قرار گیرد (الیوت، مارکوئیس و نال^۲، ۲۰۱۳). محیط علمی جایی برای تخلف و سوء رفتار علمی نیست. سوء رفتار علمی که بیانگر نادیده گرفتن اصول اخلاقی است، موارد متعددی که به‌عنوان جرم در دانشگاه‌ها وجود دارد را شامل می‌شود و از جمله این موارد، نقض گسترده اخلاق پژوهش است (سوایزا و سالوا-هانا^۳، ۲۰۱۶). تقلب، سرقت ادبی و داده‌سازی (لینداسی^۴، ۲۰۰۳) نیز به‌عنوان فعالیت‌هایی علیه صداقت علمی و در راستای بی‌اخلاقی پژوهشی مطرح می‌شود (کینگ، گایته و پیتروسکی^۵، ۲۰۰۹). بررسی‌های پیشین نشان از آن دارد که بی‌اخلاقی پژوهشی ماهیتی دائمی دارد، زیرا سطح این پدیده جهانی است و در تمام سطوح تحصیلی به وجود می‌آید و دانشجويان بدون در نظر گرفتن سن، نژاد و جنسیت با آن روبرو هستند (کالدول^۶، ۲۰۱۰).

یکی از روش‌های آموزش اخلاق که به‌صورت غیرمستقیم انجام می‌شود، شامل الگو محوری از طریق برنامه درسی پنهان است. مفهوم برنامه درسی پنهان از جمله مفاهیم بسیار ارزشمند و راهگشا در تفکر و عمل برنامه‌ریزی درسی است (مهرمحمدی، ۱۳۹۲). به‌عبارت‌دیگر، برنامه

1. Suryono
2. Elliott, Marquis and Neal
3. Suhaiza and Salwa-Hana
4. Lyndsay
5. King, Guyette and Piotrowski
6. Caldwell

درسی پنهان به مجموعه‌ای از یادگیری‌های در نظام آموزش عالی اطلاق می‌شود که در بستر فرهنگ حاکم بر محیط آموزشی (دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی) و بدون آگاهی اعضای هیئت علمی و دانشجویان با تأکید بر الگو محوری برای دانشجویان حاصل می‌شود (مهرمحمدی، ۱۳۹۲). فرهنگ فارسی دهخدا الگو را سرمشق، نمونه و اسوه ترجمه نموده است. رفتار استادان به‌عنوان یک الگو و نمونه در ذهن دانشجویان نقش می‌بندد و از این طریق برنامه درسی پنهان منتقل می‌شود که در صورت اخلاقی بودن این رفتار، تأثیر آن مثبت و در صورت غیراخلاقی بودن، اثرهای نامطلوبی بر دانشجویان خواهد گذاشت. از بهترین روش‌هایی که برای آموزش حرفه‌ای‌گرایی مطرح است، الگو بودن استادان است. الگو بودن استادان روش مهمی برای کسب ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای مرتبط با حرفه‌ای‌گرایی و عملکرد انسانی - اخلاقی است، زیرا بخش اعظم یادگیری یا تأثیرگذاری نظام تعلیم و تربیت، در محیط یاددهی - یادگیری به منصفه ظهور می‌رسد (مهرام، ساکتی، مسعودی و مهرمحمدی، ۱۳۸۵).

اصطلاح الگو محوری، اولین بار توسط جامعه‌شناسی به نام «مرتون» در سال ۱۹۵۰ در پژوهشی در مورد اجتماعی نمودن دانشجویان پزشکی مطرح شد. وی بیان کرد که افراد خود را با گروه مرجع مقایسه می‌کنند. الگو محوری در حالی رخ می‌دهد که مبتدی، فعالیت ارشد را مشاهده می‌کند (انجمن پرستاری کانادا^۱، ۲۰۰۴). برنامه درسی پنهان نیز یک روش آموزشی مبتنی بر الگو محوری است. بدین معنا که الگو محوری و نقش الگویی استادان، برنامه درسی پنهان را محقق می‌سازد. الگو محوری و برنامه درسی پنهان و آشکار در تمام زندگی از جمله آموزش و یادگیری به صورت قانون نانوشته‌ای در جریان است. باوجوداین، الگو محوری به‌عنوان یک استراتژی آموزشی عملی به‌خوبی شناخته‌نشده است (فاهرنوالد و همکاران^۲، ۲۰۰۵). الگو محوری یک استراتژی یادگیری سنجیده و قابل تأمل است (بالمر، سروینت، روزک، لودوینگ و گیاردینو^۳، ۲۰۰۷) و از مفاهیم اساسی «نظریه یادگیری اجتماعی^۴» باندورا^۵ (۱۹۸۶) است. رویکرد باندورا (۱۹۸۶)، رفتارگرایانه است و بر اساس آن انسان‌ها توانایی سرمشق‌گیری و تقویت جانشینی دارند. آن‌ها می‌توانند بدون تجربه مستقیم تمام رفتارها، به مشاهده رفتارهای سایر مردم بپردازند و نتیجه رفتار آن‌ها را درک کنند و از طریق تقویت جانشینی دریابند که

1. Canadian Nurses Association
2. Fahrenwald et al.
3. Balmer, Serwint, Ruzek, Ludwig and Giardino
4. Social Learning Theory
5. Bandura

کدام رفتارها را انجام دهند و از انجام کدام بپرهیزند. وی بیان می‌دارد که مردم می‌توانند رفتارها را از طریق مشاهده یاد بگیرند و تقلید کنند؛ بنابراین، فرآیندهای شناختی در برنامه‌های تقویت تأثیر زیادی دارد و تغییر طرز تفکر افراد به رفتار را شکل می‌دهد. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد افراد تمایل دارند تحت تأثیر سرمشق‌هایی قرار گیرند که از نظر منزلت و شخصیت دارای مقام بالایی باشند و نوع رفتار مرجع نیز بر میزان تقلید افراد تأثیر می‌گذارد (پیکه و اودونل^۱، ۲۰۱۰). در نتیجه، نقش الگو در راهنمایی انسان‌ها مانند سرمشق برای آموزش و قطب‌نما برای پیمودن راه است، او نادانسته‌ها را به فرد می‌آموزد و باید‌ها را نشان می‌دهد.

الگو محوری یا تدریس با سرمشق شدن، جوهره فرآیند تدریس است (فیکلین، برون، پاول و کارتر^۲، ۱۹۸۸). رایت و کارسه^۳ (۲۰۰۲) بیان می‌کنند که از افزون بر ویژگی‌های ضروری تدریس مانند تعهد، شایستگی، رهبری و مهارت‌های بین فردی، الگو محوری نیز دارای اهمیت است، زیرا الگو در آموزش، از ارتقای حرفه‌ای و اخلاقی دانشجويان حمایت می‌کند (نوگنت، چیلد، جانسون و کوک^۴، ۲۰۰۴). الگو بودن یکی از نقش‌های ضروری مربی است (انجمن آموزش پزشکی اروپا^۵، ۲۰۰۰). پری^۶ (۲۰۰۹) بیان می‌کند که الگوها به‌عنوان یک کاتالیزور در عین اینکه آموزش می‌دهند، مشاوره می‌کنند، راهنمایی می‌کنند و موجب تسهیل ارتقای دیگران می‌شوند، در راستای تحول نیز عمل می‌کنند.

اهمیت الگو و اسوه به حدی است که خداوند در قرآن کریم در سوره مبارکه احزاب آیه ۲۱ می‌فرماید: مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا (ص) سرمشق نیکویی بود. یا در آیه ۴ سوره مبارکه ممتحنه چنین آمده است، برای شما ابراهیم و همراهانش الگویی نیکو است. همچنین، در آیه ۶ همین سوره بر اقتدا و الگو گرفتن از پیامبر اولوالعزم، ابراهیم خلیل الله (ع) تأکید شده است.

با توجه به اهمیت الگوبرداری و به دلیل نقش تأثیرگذار مدرسان در زندگی افراد، از آنان انتظار می‌رود رفتارهایی را از خود بروز دهند که منعکس‌کننده فضایل اخلاقی مانند انصاف،

1. Pike and O'Donnell
2. Ficklin, Browne, Powell and Carter
3. Wright and Carrese
4. Nugent, Childs Jones and Cook
5. Association for Medical Education in Europe. (AMEE)
6. Perry

صداقت و پیروی از کدهای اخلاق حرفه‌ای باشد (لامپکین^۱، ۲۰۰۸). هراندازه الگوها از کمال بیشتری برخوردار باشند، دایره تأثیر آنها در الگوپذیری بیشتر است. افزون بر کمال، جامعیت الگوها نیز سهم وافر در این تأثیرگذاری دارد؛ یعنی اگر الگوها در ابعاد مختلف مناسب و از ویژگی‌های لازم برخوردار باشند، از جذابیت و تأثیر بیشتری در متربیان برخوردار خواهند بود (ولز و کاگله^۲، ۲۰۰۹).

با توجه به تأثیر رفتار استادان بر دانشجویان لازم است که آنها از کدهای واضح، احترام‌آمیز، اخلاقی و موردقبول آموزش و پرورش تبعیت کنند. البته برای الگوبرداری، شخصیت استاد نیز باید کامل و منسجم باشد به گونه‌ای که امکان دسترسی به مأموریت دانشگاه میسر شود. استاد باید خود را با کار جسمی، روانی، اخلاقی، عاطفی و فنی وقف آموزش به دانشجویان کند. به دلیل ارزش والای استاد، این حرفه نیاز به افرادی با ارزش‌های اخلاقی بارز از قبیل خلوص، صداقت، عدالت و خود انضباطی دارد (راما^۳، ۲۰۱۱).

کمک استادانی که در نقش الگو ظاهر می‌شوند به سلامت معنوی دانشجویان نیز می‌تواند پیامدهای مثبتی برای آینده حرفه‌ای آنان داشته باشد. یافته‌های مطالعه‌های صورت گرفته نشان می‌دهند اغلب انسان‌ها به دنبال الگو هستند. همان‌گونه که در مطالعه انجام شده در آمریکا چنین نتیجه‌گیری شد که دانش‌آموزان مقطع دبیرستان برای حل یک مسئله مهم، ۶۲ درصد به معلم خود تکیه می‌کنند و از وی الگو می‌گیرند (لامب^۴، ۲۰۰۵). الگوپذیری دانشجویان و تأثیر معنوی الگوها بر دانشجویان می‌تواند بر ارزش‌های اخلاقی و معنوی آنان نیز بیفزاید؛ زیرا مریبان در نقش پشتیبان، با حمایت‌های اخلاقی به رشد شخصیتی دانشجویان کمک می‌کند (کواربا و جانسون^۵، ۲۰۰۹). فرهادیان، توتونچی، چنگیز، حقانی و اوپس‌قرن (۱۳۸۶) نیز الگوهای مناسب را یکی از عوامل مؤثر بر اثربخشی تدریس مؤثر برمی‌شمارند. فارمر و فرن^۶ (۲۰۰۹) استراتژی الگو محوری را از ارکان فرآیند تدریس برتر معرفی می‌کند. فینز و همکاران^۷ (۲۰۰۳) تأثیر مشاهده استادان بر یادگیری و نقش آموزشی الگو به‌ویژه در راستای حرفه‌ای‌گرایی را نشان دادند.

1. Lumpkin
2. Wells and Cagle
3. Rama
4. Lamb
5. Kuwabara and Johnson
6. Farmer and Frenn
7. Fins et al.

خاقانی‌زاده و فتحی‌واجارگاه (۱۳۸۷) متذکر می‌شوند که آموزش و تعلیم دادن در برنامه درسی پنهان از طریق الگو محوری و نقش تمثیل‌ها در چهارچوب محیط آموزشی اتفاق می‌افتد. استادان دانشگاه نقش الگو محوری خود برای دانشجويان را درک می‌کنند و مدعی این مطلب هستند که از طریق عملکرد آن‌ها صفت و عادت‌های ویژه حرفه تعلیم داده می‌شود. ابعاد برنامه درسی پنهان در فرایند تعلیم و تربیت به قدری مؤثر است که حتی اهداف برنامه درسی آشکار تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد (بنت و همکاران^۱، ۲۰۰۴). کروئس، کروئس و استینرت^۲ (۲۰۰۸) نیز بیان می‌کنند که یادگیری از طریق الگو، از طریق مشاهده و تأمل رخ می‌دهد و ترکیب پیچیده‌ای از فعالیت‌های هوشیارانه و غیر هوشیارانه است. آنان راهکارهایی را برای ارتقای نقش الگو بودن پیشنهاد می‌کنند که در دو سطح عمل می‌نماید، در سطح فردی و در سطح سازمانی. سطح فردی به نقاط قوت و ضعف الگو مربوط می‌شود و سطح سازمانی شامل تأثیر فرهنگ مؤسسه بر نقش الگو بودن است.

البته الگو محوری دارای آثار مثبت و منفی است. رفتارهای مثبت شامل مواردی است که برای ارتقاء حرفه‌ای دانشجو مطلوب به نظر می‌رسد. رفتارهای منفی شامل رفتارهای غیرحرفه‌ای، غیراخلاقی یا نامناسب است. از آنجا که الگو محوری به گونه عمده بر تقلید و مشاهده تکیه دارد، مشاهده رفتارهای مثبت و منفی به وسیله دانشجويان به آسانی تقلید می‌شود (توئنتی‌من، ایاتون و هندرسون^۳، ۲۰۰۶). به نظر وضع‌کنندگان نظریه یادگیری اجتماعی (باندورا، ۱۹۸۶)، مهم‌ترین نوع یادگیری انسانی، یادگیری مشاهده‌ای است که همان تقلید آموزی یا سرمشق‌گیری است که فرد با انتخاب یک الگو یا سرمشق، به تقلید از رفتار آن می‌پردازد. در نتیجه، این انتظار وجود دارد که با افزایش یا کاهش اثر اخلاقی برنامه درسی پنهان، اخلاق دانشجويان به گونه مثبت یا منفی (که متأثر از رویکرد اخلاقی استاد است)، تحت تأثیر قرار گرفته و در نتیجه، در انجام امور پژوهشی نیز این اخلاق‌مداری مورد توجه یا غفلت دانشجويان قرار گیرد. به عنوان یک نتیجه کلی، تربیت اخلاقی در پی برنامه درسی پنهان پدیدار می‌شود و به عنوان یک مسیر اصلی در نظام آموزشی و پژوهشی است و دربردارنده پیام‌های ضمنی جو اجتماعی مراکز آموزشی است که نوشته نشده، ولی توسط همگان احساس می‌شود و توسط

1. Bennett et al.

2. Cruess, Cruess and Steinert

3. Twentyman, Eaton and Henderson

دانشجویان نیز مورد عمل قرار می‌گیرد (شکاری، رحیمی و غربا، ۱۳۹۳). افزون بر آن، آموزه‌های اخلاقی غیرمستقیم برنامه درسی پنهان به‌عنوان یک مسیر مهم در نظام آموزشی است که بر اخلاق و رفتار دانشجویان تأثیر می‌گذارد (داودی، ۱۳۷۸).

در نتیجه، با توجه به مطالب مطرح‌شده، فرضیه پژوهش به‌صورت زیر قابل طرح است:
فرضیه پژوهش: برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری، تأثیر معناداری دارد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ گردآوری داده‌ها توصیفی-پیمایشی است. روش‌های گردآوری اطلاعات اولیه در این پژوهش ترکیبی از روش‌های پژوهش کتابخانه‌ای و میدانی است. در روش کتابخانه‌ای به‌وسیله مطالعه، ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش، چارچوبی مناسب برای موضوع فراهم شد. در روش میدانی نیز به‌وسیله ابزار پرسشنامه، اطلاعات موردنیاز برای بررسی موضوع گردآوری شد. همچنین، به‌منظور آزمون فرضیه پژوهش از فن معادلات ساختاری در نرم‌افزار پی‌ال‌اس استفاده شد.

در این پژوهش، برای بررسی اخلاق پژوهش (متغیر وابسته) از پرسشنامه پیرعلائی و شیخعلی‌زاده (۱۳۹۶) شامل ۱۰ سؤال و جهت بررسی باورهای مذهبی (متغیر کنترلی) از پرسشنامه شهیدی و فرج‌نیا (۱۳۹۱)، شامل ۱۸ سؤال استفاده شد. لازم به اشاره است که از این پرسشنامه‌ها در پژوهش‌هایی مانند رجب‌دروی و خانی‌ذلان (۱۳۹۹) استفاده شده است. استفاده مجدد از این پرسشنامه‌ها نیز پس از دریافت نظرهای کارشناسی و تأیید استادان دانشگاهی و صاحب‌نظران مختلف بود، یعنی اعتبار ظاهری و محتوایی پرسشنامه‌ها تأیید شد. افزون بر آن، برای بررسی برنامه درسی پنهان (متغیر وابسته) از پرسشنامه شیخی (۱۳۸۸) که شامل ۲۹ سؤال است استفاده شد. استفاده از پرسشنامه‌ها نیز با طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای صورت پذیرفت. برای بررسی روایی محتوایی این پرسشنامه از روش «لاوشه» استفاده شد. جهت اطمینان از اینکه شاخص‌ها به بهترین نحو جهت اندازه‌گیری محتوا طراحی شده‌اند، از شاخص روایی محتوا استفاده می‌شود. برای این منظور، با کسب نظر متخصصان در مورد هر یک از سؤال‌های پژوهش با سه طیف «ضروری است»، «مفید است»، اما ضروری نیست» و «ضرورتی ندارد»، این موضوع بررسی شد. این بخش با کسب نظر ۸ نفر از دانشگاهیان شامل ۳ نفر در رشته حسابداری، ۳ نفر

در رشته روانشناسی و ۲ نفر در رشته مدیریت آموزشی (سه دانشیار و پنج استادیار با میانگین سن ۳۹/۳۶ و سابقه ۱۰/۵۷) با روش نمونه‌گیری در دسترس انجام گرفت. بر اساس جدول لاوشه نیز با حضور این تعداد ارزیاب میزان روایی به‌دست آمده باید بالاتر از ۰/۷۵ باشد. در نتیجه، ۱۴ سؤال به‌صورت نهایی و اصلاح‌شده باقی ماند. همچنین، در پرسشنامه‌های ذکرشده از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای استفاده شد. برای بررسی پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ در نرم‌افزار اسپاس استفاده شد. با توجه به بالاتر بودن میزان آلفای کرونباخ از ۷۰ درصد، پایایی پرسشنامه‌های پژوهش تأیید می‌شود.

به‌منظور کنترل سایر متغیرهایی که در یافته‌های این پژوهش مؤثر هستند، اما بررسی تأثیر آن‌ها جزو انگیزه‌های اولیه این مطالعه نیست، با توجه به مطالعه ادبیات پژوهش، متغیرهای سن، جنسیت (برای بررسی این موضوع مردان با ۱ و زنان با ۰ نشان داده شدند) و باورهای مذهبی به‌عنوان متغیر کنترلی مورد بررسی قرار گرفت.

سن - سن تأثیر مهمی در رفتار اخلاقی دارد. افرادی که سن ۴۰ سال و بالاتر دارند، سطح بالاتری از رفتارهای اخلاقی را نسبت به آن‌هایی که جوان‌تر از ۴۰ سال هستند رعایت می‌کنند (روگر و کینگ^۱، ۱۹۹۲). در یک بررسی مشخص شد، افراد مسن‌تر تمایلات و رفتار اخلاقی بیشتری نسبت به جوان‌ترها دارند (بتز، اوکنل و شپارد^۲، ۱۹۸۹). یافته‌های دیگر نیز نشان داد که سن، همبستگی بالایی با توسعه رفتار اخلاقی دارد (مک‌نیل^۳، ۱۹۹۴). در مقابل، رابطه معکوس بین سن و رفتار اخلاقی در حسابداران مشاهده شده است (اینون، هیل و استیون^۴، ۱۹۹۷). همچنین، در پژوهشی دیگر با مطالعه ارزش‌های شخصی مشخص شد که سن عامل تعیین‌کننده‌ای جهت تصمیم‌گیری اخلاقی نیست (گلور، بومپوس، لوگان و سیسلا^۵، ۱۹۹۷).

جنسیت - در این زمینه پژوهش‌هایی وجود دارد که بر تأثیرپذیری اخلاق از جنسیت تأکید دارد (ترونو^۶، ۱۹۹۳). مطالعه‌های دیگر نیز بر تفاوت بین نگرش اخلاقی زنان و مردان تأکید کرده و نشان می‌دهند که زنان سطوح اخلاقی بالاتری را نسبت به مردها رعایت می‌کنند

1. Ruegger and King
2. Betz, O'Connell and Shepard
3. McNeel
4. Eynon, Hill and Stevens
5. GloverBumpus, Logan and Ciesla
6. Tronto

(روکساز و استونبک^۱، ۲۰۰۴). از سوی دیگر، شواهد حاکی از آن است که در محیط‌ها، صنایع و فرهنگ‌های متفاوت با نمونه‌گیری از دانشجویان و با بررسی رفتار مدیران در نقاط مختلف دنیا، هیچ تفاوتی بین زنان و مردان در نگرش اخلاقی وجود ندارد (مک‌کابه، دوکریچ و دوتون^۲، ۱۹۹۱). به گونه خلاصه، یافته‌های جدیدتر قطعیت کمتری را در تفاوت بین زنان و مردان پیرامون این موضوع ارائه می‌کنند (سیدانی، زبیبی، راواز و موساور^۳، ۲۰۰۹). افزون بر آن، بسیاری از مطالعات اشاره کرده‌اند که برتری اخلاقی یک جنسیت نسبت به دیگری، غیرمنطقی است (مک‌کادی و پری^۴، ۱۹۹۶).

باورهای مذهبی - ادبیات موجود نشان می‌دهد که تعداد قابل توجهی از پژوهش‌های پیشین تأثیر باورهای دینی بر نگرش دانشجویان نسبت به اخلاق (کوم - لونگ و تک - شای^۵، ۲۰۱۰) و استدلال اخلاقی (باهوم‌استیگر، چنوبیل و مک‌گوایر^۶، ۲۰۱۳) را مورد بررسی قرار داده‌اند. دین اسلام، پیروان خود را به پیروی از خداوند به‌عنوان قادر متعال دعوت می‌کند. با توجه به باورهای دینی، از دانشجویان انتظار می‌رود به دو دلیل خاص در برابر خطرات اخلاقی مرتبط با بی‌اخلاقی‌های پژوهشی و تحصیلی، هو شیار باشند. اول باورهای دینی یک فرد ابزار مناسبی برای تشخیص درست و نادرست است (صدیقی^۷، ۱۹۹۷). دوم، خداوند از طریق پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) مسلمانان را تشویق می‌کند تا از مجموعه اقدام‌های ممنوعه اجتناب کنند (ال‌المانی^۸، ۲۰۰۹). در نتیجه، این مسئله به گونه مؤثری یک چارچوب مدون را فراهم می‌آورد که بر اساس آن، پژوهش‌های تجربی پیشین اثر باورهای دینی مسلمانان در کاهش بسیاری از رویه‌های عدم صداقت علمی را به اثبات می‌رساند (ناهار، ۲۰۱۹). برای نمونه، مصطفی، حسین، سیراج و دارالسلام^۹ (۲۰۱۶) در پژوهشی رابطه میان باورهای دینی با قصد تقلب در دانشجویان مسلمان مالزی را مورد بررسی قرار دادند و دریافتند که باورها و اعتقادهای مذهبی بر قصد تقلب دانشجویان تأثیر منفی می‌گذارد.

1. Roxas and Stoneback
2. McCabe, Dukerich and Dutton
3. Sidani, Zbib, Rawwas and Moussawer
4. McCuddy and Perry
5. Kum-Lung and Teck-Chai
6. Baumsteiger, Chenneville and McGuire
7. Siddiqui
8. Al-Almany
9. Mustapha, Hussin, Siraj and Darusalam

جامعه پژوهش حاضر کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی حسابداری در ایران است که طبیعتاً با پژوهش سروکار دارند. با توجه به اینکه دسترسی به کل افراد ذکر شده با پراکندگی‌های مختلف سخت و تا حدودی غیرممکن است و آمار رسمی از تعداد آن‌ها نیز وجود ندارد، تعداد جامعه آماری نامشخص فرض شد؛ بنابراین، برای محاسبه حجم نمونه در جامعه نامشخص از رابطه (۲) استفاده شد. δ انحراف معیار برای داده‌های طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از رابطه (۱) برابر با ۰/۶۶۷ است (مؤمنی و فعال‌قیومی، ۱۳۸۹: ۲۱۹). با توجه به رابطه (۲) حجم نمونه حدود ۱۷۰ نفر به دست می‌آید.

$$\delta = \frac{\max(x_i) - \min(x_i)}{6} = \frac{5 - 1}{6} = 0.667 \quad \text{رابطه (۱)}$$

$$n = \frac{z^2 \alpha / \delta^2}{\epsilon^2} = \frac{(1.96)^2 (0.667)^2}{(0.1)^2} = 170 \quad \text{رابطه (۲)}$$

توزیع پرسش‌نامه‌ها به دو شیوه مجازی و حضوری صورت گرفت. در شیوه حضوری ۴۴ پرسشنامه (دانشجویان دانشگاه‌های استان فارس و هرمزگان) و در شیوه مجازی با استفاده از ظرفیت فضای مجازی ۹۹ پرسشنامه تکمیل شد. در مجموع نیز ۱۴۳ پرسشنامه (۸۴ درصد حجم نمونه) تکمیل شد. به‌منظور کنترل این موضوع که آیا نتایج پرسشنامه‌های دریافت نشده می‌توانست بر یافته‌های پژوهش اثر بگذارد، میانگین دو شیوه (حضوری و مجازی) از طریق اجرای آزمون تی مقایسه شد. با توجه به مقدار معناداری این آزمون (۰/۰۰) که کمتر از ۵ درصد است، می‌توان گفت در صورت پاسخگویی افراد دیگر نیز، یافته‌های به‌دست‌آمده تغییری نمی‌کرد.

یافته‌های پژوهش

بررسی یافته‌ها نشان داد که از میان پاسخ‌دهندگان ۶۱ نفر در مقطع دکتری و ۸۲ نفر در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بوده‌اند. همچنین، ۸۹ نفر از پاسخ‌دهندگان زن و ۵۴ نفر مرد بوده‌اند. میانگین سن پاسخ‌دهندگان نیز ۳۵/۶۷ سال با انحراف معیار ۹/۳۴ بوده است. در ادامه، فرضیه پژوهش با استفاده از فن حداقل مربعات جزئی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جدول ۱ یافته‌های این بخش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. روایی همگرا و پایایی متغیرهای پژوهش

متغیر	آلفای کرونباخ	واریانس استخراج	روایی مرکب
اخلاق پژوهش	۰/۷۸۳	۰/۶۲۵	۰/۷۹۹
برنامه درسی پنهان	۰/۷۹۵	۰/۵۹۸	۰/۸۴۸
باورهای مذهبی	۰/۸۱۸	۰/۷۲۲	۰/۷۶۸
سن	۰/۸۹۴	۰/۷۸۹	۰/۶۰۷
جنسیت	۰/۷۷۵	۰/۶۹۸	۰/۷۲۴

از آنجا که آلفای کرونباخ تمامی متغیرها بزرگ‌تر از ۰/۷ است؛ بنابراین، از نظر پایایی تمامی متغیرها مورد تأیید است. مقدار میانگین واریانس استخراج‌شده نیز بزرگ‌تر از ۰/۵ است؛ بنابراین، روایی همگرا نیز تأیید می‌شود. مقدار روایی مرکب نیز در حد مطلوب است.

جدول ۲. ماتریس فروئل و لارکر^۱ (۱۹۸۱) متغیرهای پژوهش

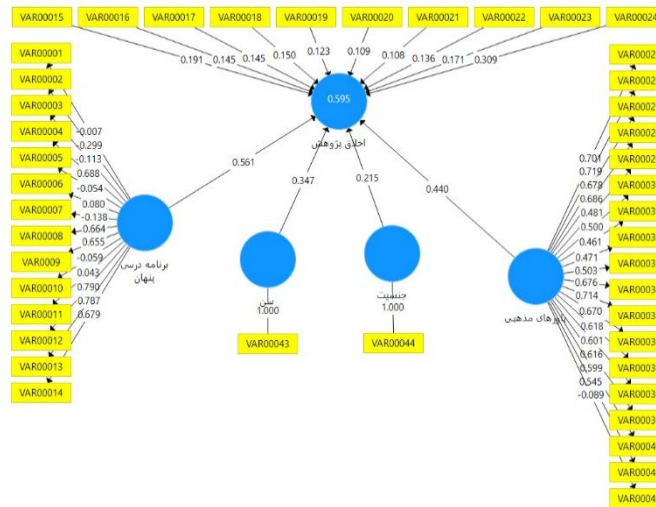
متغیرها	اخلاق پژوهش	برنامه درسی پنهان	باورهای مذهبی	سن	جنسیت
اخلاق پژوهش	۰/۷۹۰۵				
برنامه درسی پنهان	۰/۶۹۴۲	۰/۷۶۷۴			
باورهای مذهبی	۰/۵۵۴۸	۰/۷۱۶۵	۰/۸۴۹۷		
سن	۰/۶۳۸۲	۰/۶۸۴۲	۰/۶۳۴۹	۰/۸۸۸۲	
جنسیت	۰/۷۰۴۱	۰/۶۰۱۲	۰/۷۵۲۲	۰/۷۰۳۲	۰/۸۳۵۴

همان‌گونه که مشخص است، مقادیر موجود در روی قطر اصلی ماتریس، از کلیه مقادیر موجود در ستون مربوط آن بزرگ‌تر است و نشان‌دهنده آن است که الگوی ارائه شده دارای اعتبار تشخیصی مناسب است. همچنین، بررسی نیکویی برازش با استفاده از شاخص وتزلس، ادکرکن - اسچرودر و ون‌اوپن^۲ (۲۰۰۹) نیز نشان داد که شاخص نیکویی برازش به میزان ۰/۶۴۷۳ است و برازش الگو در حد قوی قرار دارد.

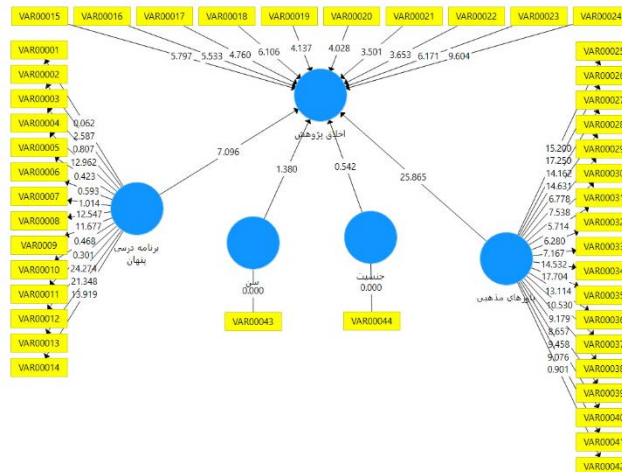
آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس روابط هر یک از متغیرها به تفکیک نیز ارائه شده است. در ادامه، شکل ۱ و ۲ یافته‌های مربوط را نشان می‌دهد.

1. Fornell and Larcker

2. Wetzels, Schrode and Van Oppen



شکل ۱. روش حداقل مربعات جزئی الگوی کلی پژوهش



شکل ۲. آماره تی الگوی کلی پژوهش با روش بوت استرپ

شکل ۱ نشان داد که ضریب تعیین مدل پژوهش به میزان ۰/۵۹۵ است. هرچه مقدار ضریب تعیین مربوط به سازه‌های درون‌زای یک الگوی بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر الگوی پژوهش است. نتیجه کلی این بخش به این صورت خواهد بود که عوامل مورد بررسی ۵۹ درصد در اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری مؤثر خواهد بود. بر اساس شکل ۲ نیز رابطه برنامه درسی پنهان (۵۶ درصد) و باورهای مذهبی (۴۴ درصد) با اخلاق پژوهش در دانشجویان

حسابداری دارای رابطه مثبت و معنادار است (لازم به ذکر است در سطح خطای ۵٪ اگر مقدار آماره تی بزرگ‌تر از ۱/۹۶ باشد، همبستگی‌های مشاهده‌شده معنادار است)، اما بین سن و جنسیت با اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری رابطه معناداری مشاهده نشد. برای بررسی روایی تشخیصی که بیانگر وجود همبستگی‌های جزئی بین شاخص‌های یک سازه و شاخص‌های سازه‌های دیگر است نیز از معیار فروئل و لارکر (۱۹۸۱) استفاده شد که جدول ۲ یافته‌های آن را نشان می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر برنامه درسی پنهان بر اخلاق پژوهش در دانشجویان حسابداری است. برای این منظور موضوع با کسب نظر ۱۴۳ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی بررسی شد.

بی‌اخلاقی‌های علمی در محیط پژوهش، آینده حرفه حسابداری که مبتنی بر صداقت و اعتماد عمومی است را با ابهام مواجه کرده است. از این رو، توجه به رویکردهای آموزشی مرتبط با اخلاق پژوهش، اهمیت دوچندان یافته است. یکی از شیوه‌هایی که می‌تواند به صورت غیرمستقیم اخلاق و به‌ویژه اخلاق پژوهش را مورد آموزش قرار دهد، برنامه درسی پنهان است.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین برنامه درسی پنهان و اخلاق پژوهش رابطه مثبت و معناداری در سطح ۵۶ درصد وجود دارد. بر اساس یافته‌های این بخش می‌توان دریافت که بروز رفتارهای مثبت در استادان و مدرسان، موجب می‌شود تا دانشجویان به صورت غیرمستقیم از اخلاق آنان بهره‌مند شوند و این اثر گسترش رفتار اخلاقی در دانشجویان را سبب خواهد شد. یافته‌های این بخش همسو با نوگنت و همکاران (۲۰۰۴)، توئنتی من و همکاران (۲۰۰۶) و لامپکین (۲۰۰۸) است.

بررسی رابطه باورهای مذهبی و اخلاق پژوهش نیز نشان داد که بین این دو متغیر رابطه مثبت و معناداری در سطح ۴۴ درصد وجود دارد. در نتیجه، با افزایش سطح باورهای مذهبی دانشجویان، اخلاق پژوهش در آنان افزایش می‌یابد، زیرا اصول و قواعد اسلامی افراد را به صداقت و درستکاری دعوت می‌کند. یافته‌های این بخش نیز همسو با رجب‌دری و خانی‌ذلان (۱۳۹۹)، مصطفی و همکاران (۲۰۱۶) و ناهار (۲۰۱۹) است.

افزون بر آن، یافته‌های مربوط به متغیرهای کنترلی نشان داد که همسو با گلور و همکاران (۱۹۹۷) بین سن و اخلاق پژوهش، رابطه معناداری وجود ندارد. بین جنسیت و اخلاق پژوهش

نيز همسو با مك كابه و همكاران (۱۹۹۱) و مك كادي و پري (۱۹۹۶) رابطه معناداري مشاهده نشد.

به برنامه‌ريزان و نهادهاي دانشگاهي مربوط توصيه مي‌شود تا نسبت به افزايش قوانين و آموزش‌هاي مرتبط با اخلاق پژوهش در جامعه دانشگاهي حسابداري و حسابري توجه بيشتري داشته باشند. به نهادها و انجمن‌هاي حرفه‌اي نيز پيشنهاد مي‌شود در راستاي گسترش اخلاق پژوهش در جامعه حرفه‌اي کشور، برنامه‌ريزي کنند. با توجه به اينکه تاکنون پژوهش‌هاي زيادي در رابطه با اخلاق پژوهش در رشته حسابداري انجام نشده است، پيشنهاد مي‌شود رابطه ابعاد شخصيتي، رضايت شغلي، مسؤليت اجتماعي، تعهد کارکنان، استرس شغلي، انگيزش، سلامت سازماني، جوسازماني و ساير موارد با اخلاق پژوهش نيز در پژوهش‌هاي آينده بررسي شود. پژوهش حاضر نيز مانند ساير پژوهش‌ها با محدوديت‌هايي مواجه است. محدوديت عمده اين پژوهش عدم دسترسي به دانشجويان مختلف در تمام نقاط کشور و محدود بودن پاسخ‌دهندگان است. افزون بر آن، جديد بودن مفهوم برنامه درسي پنهان محدوديت ديگري است که پاسخ‌گويي را براي برخي از پاسخ‌دهندگان مشکل کرده بود و بايد در تعميم‌يافته‌ها به آن توجه کرد.

منابع

- پورنقی، رؤیا؛ خسروی، مریم. (۱۳۹۹). شناسایی و دسته‌بندی بد اخلاقی‌های علمی دانشجویان (مرور سیستماتیک). *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۵ (۲): ۳-۱۴.
- پیرعلائی، الهه؛ شیخعلی‌زاده، محبوب. (۱۳۹۶). بررسی وضعیت رعایت اخلاق پژوهشی اعضای هیئت‌علمی دانشکده‌های تربیت‌بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌های دولتی شمال غرب کشور. *اخلاق زیستی*، ۷ (۲۴): ۵۵-۶۷.
- جبارزاده، سعید؛ روشنی، هاجر؛ خدایاری، سیله. (۱۳۹۴). رابطه بین عناصر فرهنگی و عدم تقارن اطلاعاتی در گزارشگری مالی. *پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۷ (۲۷): ۱۲۵-۱۴۲.
- حجازی، رضوان؛ رجب‌دردی، حسین؛ بردبار، مجتبی. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر بر تمایل به تقلب در مدرسان حسابداری با تأکید بر نظریه مثلث تقلب. *پیشرفت‌های حسابداری*، ۱۲ (۲): ۱۰۶-۱۳۲.
- خاقانی‌زاده، مرتضی؛ فتحی‌واجارگاه، کورش. (۱۳۸۷). الگوهای برنامه درسی دانشگاهی. *راهنمای آموزش در علوم پزشکی*، ۱ (۲): ۱۰-۱۸.
- خزاعی، زهرا. (۱۳۹۰). *اخلاق پژوهش مبانی و مسائل*. گردآوری شده توسط محسن جوادی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. فصل ششم.
- داودی، محمد. (۱۳۷۸). برنامه درسی پنهان. *نشریه علوم اجتماعی، روشن شناسی علوم انسانی*، ۳۹: ۹۲-۹۴.
- رجب‌دردی، حسین؛ خانی‌ذلان، امیررضا. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر پایداری به باورها و اعتقادهای دینی (تقوا) بر صداقت علمی: بررسی دیدگاه دانشجویان حسابداری. *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، ۱۰ (۳۶): ۴۷۵-۴۹۰.
- رجب‌دردی، حسین؛ روستامیمندی، اعظم. (۱۳۹۴). بررسی کمی نشریه‌های حوزه حسابداری و مالی در کشور. *حسابرس*، ۷۶: ۱۱۶-۱۲۳.
- شریفی، احمدحسین. (۱۳۸۴). *اخلاق و پژوهش*. پژوهش، ۲ (۲): ۱۰۳-۱۱۸.
- شکاری، عباس؛ رحیمی، حمید؛ غربا، مبینا. (۱۳۹۳). آسیب شناسی تربیت اخلاقی از منظر برنامه درسی پنهان (مورد پژوهش: دانشگاه کاشان). *دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۵ (۹): ۱۲۴-۱۴۳.

- شیخی، مرداس. (۱۳۸۸). بررسی تربیت شهروندی در برنامه درسی پنهان نظام آموزش متوسطه نظری از معلمان مرد شهر اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی به راهنمایی دکتر عزیزالله تاجیک‌اسمعیلی.
- فرهادیان، فریبا؛ توتونچی، مینا؛ چنگیز، طاهره؛ حقانی، فریبا؛ اویس‌قرن، شهرام. (۱۳۸۶). مهارت اعضای هیئت علمی و نیاز آموزشی آنان در مورد روش‌های تدریس بالینی در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۷(۱): ۱۰۹-۱۱۸.
- قورچیان، نادرقلی؛ تن‌ساز، فروغ. (۱۳۷۴). *سیمای روند تحولات برنامه درسی به‌عنوان یک‌رشته تخصصی*. تهران: موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- کاظم‌پور، احسان؛ حساس‌یگانه، یحیی. (۱۳۹۲). رابطه سطح مهارت حساب‌رسان با حساسیت و قضاوت اخلاقی. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۳(۴): ۵۳-۷۰.
- مهرام، بهروز؛ ساکتی، پرویز؛ مسعودی، اکبر؛ مهرمحمدی، محمود. (۱۳۸۵). نقش مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان در هویت علمی دانشجویان مطالعه موردی دانشگاه فردوسی مشهد. *مطالعات برنامه درسی*، ۳(۳): ۳-۲۹.
- مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۲). برنامه درسی تربیت معلم و الگوی اجرائی مشارکتی آن؛ راهبرد تحولی برای تربیت معلم در ایران. *نظریه و عمل در برنامه درسی*، ۱(۱): ۵-۲۶.
- مؤمنی، منصور و فعال‌قیومی، علی. (۱۳۸۹). *تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS*. چاپ دوم. تهران: انتشارات کتاب نو.
- ناصری، احمد؛ فتحی، معصومه. (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر بر گرایش دانشجویان ارشد حسابداری به سرقت علمی. *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۸(۲): ۱-۲۰.
- نمازی، محمد؛ رجب‌دري، حسین؛ روستامیمندی، اعظم. (۱۳۹۶). بررسی تعداد و تحلیل محتوای مقاله‌های مرتبط با اخلاق حرفه‌ای حسابداری در ایران. *پیشرفت‌های حسابداری*، ۹(۱): ۱۹۲-۲۲۶.

References

- Al-Almany, M. (2009). *Sahih Muslim*. 1st Edition. IslamHouse.com.
- Association for Medical Education in Europe. (AMEE). (2000). the good teacher is more than a lecturer: The twelve roles of the teacher. *Medical Teacher*, 22 (4): 334- 347.

- Ataie-Ashtiani, B. (2017). Chinese and Iranian scientific publications: fast growth and poor ethics. *Science and Engineering Ethics*, 23 (1): 317–319.
- Balmer, D; Serwint, J.R; Ruzek, S.B; Ludwig, S; Giardino, A.P. (2007). Learning behind the scenes: Perceptions and observations of role modeling in pediatric resident's continuity experience. *Ambul Pediatr*, 7 (2): 176-81.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, Nj: Prenticehall.
- Baumsteiger, R; Chenneville, T. and McGuire, J.F. (2013). The roles of religiosity and spirituality in moral reasoning. *Ethics & Behavior*, 23 (4): 266–277.
- Bennett, N; Lockyer, J; Mann, K; Batty, H; LaForet, K; Rethans, J; Silver. I. (2004). Hidden curriculum in continuing medical education. *Journal of Continuing Education in the Health Professions*, 24 (3):145-52.
- Betz, M; O'Connell, L; and J. Shepard. (1989). Gender differences in proclivity for unethical behavior. *Journal of Business Ethics*, 8, 321-324.
- Bretag, T. (2018). Academic integrity. Oxford Research Encyclopedia: Business and Management. Oxford: Oxford University Press. <https://doi:10.1093/acrefore-9780190224851-e-147>
- Caldwell, C. (2010). A ten step–model for academic integrity: A positive approach for business schools. *Journal of Business Ethics*, 92 (1): 1–13.
- Canadian Nurses Association. (2004). *Preceptor or Mentor-What's the Difference?* Ottawa: Canadian Nurses Association.
- Cruess, S. R; Cruess, R. L; and Steinert, Y. (2008). Role modeling: making the most of a powerful teaching strategy. *British Medical Journal*, 336: 718-721.
- Davoudi, M. (1999). The hidden curriculum. *Journal of Social Sciences, Methodology of Human Sciences*, 39: 92-94. (In Persian)
- Elliott, T. L; Marquis, L. M; and Neal, C. S. (2013). Business ethics perspectives: Faculty plagiarism and fraud. *Journal Bussiness Ethics*, 112 (1): 90–99.
- Eynon, G; Hill, N.T; and Stevens, K. (1997). Factors that influence the moral reasoning abilities of accountants: Implications for universities and the profession. *Journal of Business Ethics*, 16: 1297-1309.
- Fahrenwald, N.L; Bassett, S.D; Tschetter, L; Carson, P.P; White, L; and Winterboer, V.J. (2005). Teaching core-nursing values. *Journal of Professional Nursing*, 21 (1): 46-51.
- Farhadian, F; Tutunchi, M; Changiz, T; Haqqani, F; and Oveysgharan, Sh. (2007). Skills of faculty members and their educational needs about clinical teaching methods in Isfahan University of Medical Sciences. *Iranian Journal of Medical Education*, 7 (1): 109-118. (In Persian)

- Farmer, J.B; and Frenn, M. (2009). Teaching excellence: What great teachers teach us? *Journal of Professional Nursing*, 25 (5): 267-72.
- Fornell, C; and Larcker, D. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable and measuring error. *Journal of High Technology Management Reasearch*, 18 (1): 39-50.
- Ficklin, F.L; Browne, V.L; Powell, R.C; Carter, J.E. (1988). Faculty and house staff members as role models. *Journal of Medical Education*, 63 (5): 392- 396.
- Fins, J. J; GentileSCO, B. J; Carver, A; List, P; Acres, C. A; Payne, R; and Johnson, C. (2003). Reflective practice and palliative care education: a clerkship responds to the informal and hidden curricula. *Academic Medicine*, 78 (3): 307- 312.
- Garwe, E. C. (2019). Quality assurance agencies: Creating a conducive environment for academic integrity. *South African Journal of Science*, 115 (11/12): 1–7.
- Ghurchian, N; and Tansaz, F. (1994). *View the Trend of Curriculum Developments as a Specialized Field*. Tehran: Higher Education Research and Planning Institute. (In Persian)
- Glover, S.H; Bumpus, M.A; Logan, J.E; and Ciesla, J. (1997). Re-examining the influence of individual values on ethical decision making. *Journal of Business Ethics*, 16 (13): 1319-1329.
- Hejazi, R; Rajabdorri, H; and Bordbar, M. (2020). Identifying factors influencing tendency to cheat in accounting by emphasizing fraud triangle theory. *Accounting Advances*, 12 (2): 106-132. (In Persian)
- International Federation of Accountants (IFAC). (2018). *Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards)*. <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA-Handbook-Code-of-Ethics-2018.pdf>
- Jabarzadeh, S; Roshani, H; and Khodayari, S. (2015). The relationship between cultural elements and information asymmetry in financial reporting. *Financial Accounting and Auditing Research*, 7 (27): 125-142. (In Persian)
- Jooste, C. (2018). The plagiarist on trial – legal perspective on plagiarism. <http://blogs.sun.ac.za/iplaw/2018/08/02/the-plagiarist-on-trial-a-legal-perspective-on-plagiarism/>
- Kazem Pour, E; and Hassas Yeghaneh, Y. (2013). Relation between auditors 'expertise and ethical sensitivity and moral judgment. *Empirical Research in Accounting*, 3(4): 53-70. (In Persian)

- Khaghanizadeh, M; and Fathivajargah, K. (2008). University curriculum patterns. *Teaching Strategies in Medical Sciences*, 1 (2): 10-18. (In Persian)
- Khazaei, Z. (2011). *Research Ethics Fundamentals and Issues*. Compiled by Mohsen Javadi. Tehran: Institute of Humanities and Cultural Studies. Chapter Six. (In Persian)
- King, C.G; Guyette, R.W. and Piotrowski, C. (2009). Online exams and cheating: An empirical analysis of business students' views. *Journal of Educators Online*, 6 (1): 9-17.
- Kum-Lung, C; and Teck-Chai, L. (2010). Attitude towards business ethics: examining the influence of religiosity, gender and education levels. *International Journal of Marketing Studies*, 2 (1): 225-245.
- Kuwabara, Y; and Johnson, J. (2009). Mentorship in the Japanese nursing education community. *Asian Nurse Research*, 3 (2): 81-9.
- Lamb, P. D. (2005). *Application of the Modeling Role modeling Theory to Mentoring in Nursing: Montana State University*. Bozeman, Montana; MSc. Dissertation.
- Lumpkin A. (2008). Teachers as role models teaching character and moral virtues. *Physics Education*, 79 (2): 45- 46.
- Lyndsay, R. (2003). Book review of Crisis on Campus: Confronting Academic Misconduct, by Decoo, W. (2002), Cambridge, MIT Press. *Studies in Higher Education*, 28 (1): 107-114.
- Mahram, B; Saketi, P; Masoudi, A; and Mehrmohammadi, M. (2006). The role of hidden curriculum components in the scientific identity of students in a case study of Ferdowsi University of Mashhad. *Curriculum Studies*, 3 (3): 3- 29. (In Persian)
- McCabe, D.L; Dukerich, J.M; and Dutton, J. (1991). Context, values and moral dilemmas: Comparing the choices of business and law school students. *Journal of Business Ethics*, 10: 951-960.
- McCuddy, M.K; and Perry, B. (1996). Selected individual differences and collegians ethical beliefs. *Journal of Business Ethics*, 15 (3): 261-72.
- McNeel, S.P. (1994). *College Teaching and Student moral Development*. In J. R. Rest and D. Narvaez (Eds.). Moral development in the professions. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum: 27-50.
- Mehrmohammadi, M. (2013). Teacher training curriculum and its participatory implementation model; A transformation strategy for teacher training in Iran. *Journal of Theory and Practice in the Curriculum*, 1 (1): 5- 26. (In Persian)
- Momeni, M; and Fa'alqayumi, A. (2010). *Statistical Aanalysis Using SPSS*. second edition. Tehran: New Book Publishing. (In Persian)

- Mustapha, R; Hussin, Z; Siraj, S. and Darusalam, G. (2016). Does Islamic religiosity influence the cheating intention among Malaysian Muslim students? A modified theory of planned behavior. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6 (12): 389–406.
- Nahar, H. (2019). Academic Malaise among Future Muslim Accountants: Role of Piety. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 10 (3): 421- 447.
- Namazi, M; Rajabdoory, H; and Roostameymandi, A. (2017). Investigation of the frequency and content analysis of the articles relating to accounting professional ethics in Iran. *Accounting Advances*, 9 (1): 192-226. (In Persian)
- Nasseri, A; and Fathi, M. (2018). Plagiarism among Accounting Postgraduate Students. *Empirical Research in Accounting*, 8(2): 1-20. (In Persian)
- Nugent, K.E; Childs, G; Jones, R; and Cook, P. (2004). A mentorship model for the retention of minority students. *Nursing Outlook*, 52 (2): 89-94.
- Perry, R. N. (2009). Role modeling excellence in clinical nursing practice. *Nurse Education in Practice*, 9 (1): 36-44.
- Pike, T; and O'Donnell, V. (2010). The impact of clinical simulation on learner self-efficacy in pre-registration nursing education. *Nurse Education Today*, 30 (5): 405-10.
- Piralaee, E; and Sheykhalizadeh, M. (2017). Assessing the status of research ethics of faculty members of the faculties of physical education and sports sciences of public universities in the northwest of the country. *Bioethics*, 7 (24): 55- 67. (In Persian)
- Pournaghi, R; and Khosravi, M. (2020). Identifying and classifying students' academic misconducts (Systematic review). *Ethics in science and Technology*, 15 (2): 3-14. (In Persian)
- Powell, L; and Singh, N. (2016). An integrated academic literacy approach to improving students' understanding of plagiarism in an accounting course. *Accounting Education*, 25 (1): 14–34.
- Rajabdorri, H; and Khanizalan, A. (2020). Studying the effects of adherence to religious beliefs (Piety) on scientific integrity: Reviewing the viewpoint of accounting students. 10 (36): 475-490. (In Persian)
- Rajabdorri, H; and Roostameymandi, A. (2015). Quantitative review of accounting and financial publications in the country. *Auditor*, 76: 116-123. (In Persian)
- Rama, S. (2011). Professor's performance for effective teaching (Kosovo case). *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 12: 117-21.
- Ramdani, Z. (2018). Construction of academic integrity scale. *International Journal of Research Studies in Psychology*, 7 (1): 87–97.

- Reyneke, Y; Shuttleworth, C. C; and Visagie, G. (2021) Pivot to online in a post-COVID-19 world: critically applying BSCS 5E to enhance plagiarism awareness of accounting students. *Accounting Education*, 30 (1): 1-21.
- Roxas, M.L; and Stoneback, J.Y. (2004). The importance of gender across cultures in ethical decision-making. *Journal of Business Ethics*, 50 (2): 149-65.
- Ruegger, D; and King, E. (1992). A study of the effect of age and gender upon student business ethics. *Journal of Business Ethics*, 11: 179-186.
- Santoso, A; and Cahaya, F. (2019). Factors influencing plagiarism by accounting lecturers. *Accounting Education*, 28 (4): 401- 425.
- Sharifi, A. (2004). Ethics and research. *Research*, 2 (2): 103-118. (In Persian)
- Sheikhi, M. (2009). *A study of Citizenship Education in the Hidden Curriculum of the Theoretical Secondary Education System of Male Teachers in Ahvaz*. Master Thesis of Tehran Teacher Training University, Faculty of Psychology and Educational Sciences under the guidance of Dr. Azizullah Tajik Ismaili. (In Persian)
- Shekari, A; Rahimi, H; and Garba, M. (2013). Pathology of moral education from the perspective of hidden curriculum (research case: Kashan University). *Bi-Quarterly Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 5 (9): 124-143. (In Persian)
- Sidani, Y; Zbib, I; Rawwas, M; and Moussawer, T. (2009). Gender, age, and ethical sensitivity: the case of Lebanese workers. *Gender in Management: An International Journal*, 24 (3): 211-227.
- Siddiqui, A. (1997). Ethics in Islam: key concepts and contemporary challenges. *Journal of Moral Education*, 26 (4): 423-431.
- Singh, S; and Remenyi, D. (2016). Plagiarism and ghostwriting: The rise in academic misconduct *South African Journal of Science*, 112 (5/6): 1-7.
- Suhaiza, I; and Salwa-Hana, Y. (2016). Cheating behavior among accounting students: some Malaysian evidence. *Accounting Research Journal*, 29 (1): 20-33.
- Suryono, I. A. (2011). Pelanggaran etika penulisan dan plagiarisme: Bagaimana menanggulangnya. *The Medical Journal of Indonesia*, 61 (5): 193-194.
- Tronto, J.C. (1993). *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. Routledge. New York, NY.
- Twentyman, M; Eaton, E; and Henderson, A. (2006). Enhancing support for nursing students in the clinical setting. *Nursing Times*, 102 (14): 35- 37.
- Walther, L. (2020). The accounting profession and careers. Chapter 1: Welcome to the world of accounting. <https://www.principlesofaccounting.com/chapter-1/accounting-profession/>

- Wells, J.N; and Cagle, C.S. (2009). Preparation and participation of undergraduate students to inform culturally sensitive research. *Nurse Education Today*, 29 (5): 505- 509.
- Wetzels, M; Schroder, C; and Van Oppen. (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: Guidelines and empirical illustration. *Management Information Systems Quarterly*, 33(1): 177-95.
- Winrow, B. (2016). Do perceptions of the utility of ethics affect academic cheating? *Journal of Accounting Education*, 37 (December): 1–12.
- Wright, S.M; and Carrese, J.A. (2002). Excellence in role modeling: Insight and perspectives from the pros. *Canadian Medical Association Journal*, 167 (6): 638-43.

COPYRIGHTS



This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license.